

COVID-19 Salgını Süresince Aile İçi İlişkilerin Doğrulayıcı Faktör Analizi ile İncelenmesi

Araş. Gör. Barış Ergül^{1*}
Prof. Dr. Veysel Yılmaz²

Geliş tarihi: 07.05.2020
Kabul tarihi: 23.08.2020

Atıf bilgisi:
IBAD Sosyal Bilimler Dergisi
Sayı: Özel Sayı Sayfa: 38-51
Yıl: 2020

This article was checked by *Turnitin*.
Similarity Index 25%
Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

¹Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
Türkiye, bergul@ogu.edu.tr,
ORCID ID 0000-0002-1811-5143

²Eskişehir Osmangazi Üniversitesi,
Türkiye, vyzilmaz@ogu.edu.tr,
ORCID ID 0000-0001-5147-5047

* Sorumlu yazar

ÖZ

Bu çalışmada, COVID-19 süresince aile içi iletişimi etkileyen faktörler hakkında bir model önerilmiştir. Önerilen modelde, aile etkileşimi, ebeveynlik, duygusal/finansal yeterlilikler ve fiziksel yeterlilikler boyutları ele alınmıştır. İlk aşamada, açıklayıcı faktör analizi ile (AFA) faktör yapısı araştırılmış, daha sonra doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA), AFA'da bulunan faktör yapısı doğrulanmaya çalışılmıştır. Özellikle COVID-19 süresince aile içi iletişimi etkileyen faktörler arasındaki ilişki birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. İkinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonucunda aile iletişimi olarak tanımlanan üst boyutun varlığı ortaya konmuştur. İkinci düzey DFA analizi sonucunda, aile içi iletişim üst boyutu ile diğer faktörler arasında pozitif yönde kuvvetli bir ilişki olduğu görülmüştür. Özellikle duygusal/finansal ve fiziksel yeterlilikler arttıkça aile içi iletişimin de artacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Aile İçi İlişkiler, Doğrulayıcı Faktör Analizi

Investigation of Family Relations With Confirmatory Factor Analysis During The COVID-19 Outbreak

Res. Assist. Barış Ergül^{1*}
Prof. Dr. Veysel Yılmaz²

First received: 07.05.2020
Accepted: 23.08.2020

Citation:
IBAD Journal of Social Sciences
Issue: Special Issue **Pages:** 38-51
Year: 2020

This article was checked by *Turnitin*.
Similarity Index 25%

¹University of Eskişehir Osmangazi,
Turkey, bergul@ogu.edu.tr,
ORCID ID 0000-0002-1811-5143

²University of Eskişehir Osmangazi,
Turkey, vyilmaz@ogu.edu.tr,
ORCID ID 0000-0001-5147-5047

* Corresponding Author

ABSTRACT

In this study, a model is proposed about the factors affecting family communication during COVID-19. In the proposed model, the dimensions of family interaction, parenting, emotional/financial competencies and physical competencies were discussed. In the first stage, the factor structure was investigated with explanatory factor analysis (EFA), and then the factor structure in EFA was tried to be verified by confirmatory factor analysis (CFA). Especially during the COVID-19, the relationship between the factors affecting family communication was tried to be evaluated by first and second level confirmatory factor analysis. As a result of the second level confirmatory factor analysis, the presence of the upper dimension defined as family communication was revealed. As a result of the second level CFA analysis, it was observed that there was a strong positive relationship between the parent communication upper dimension and other factors. In particular, it was evaluated that as emotional/financial and physical competencies increase, family communication within the family will increase.

Keywords: COVID-19, Family Relations, Confirmatory Factor Analysis

GİRİŞ

İletişim; kişilerin, düşünce ve eylemi hedefleyen iletilerle gerçekleştirdiği bir süreç olarak tanımlanır. Diğer bir yönü ile kişilerin bilgi, birikim, düşünce ve davranışlarını paylaşmasıdır. Bu yönü ile bir etkileşim süreci olan iletişim, en az iki birey, topluluk, ya da toplumlar arasında gerçekleşir (Gökgül, 2016). Farklı bilim dallarından gelen araştırmacılar, kendi disiplinlerinin durum ve gereksinimlerine göre iletişim kavramına kuramsal olarak desteklerini vermişlerdir. Bu durum çok fazla tanımın olmasına sebep olmuştur (Sağlam, 2016). İletişim sözcüğü, Latince kökenli “communication” sözcüğünün karşılığıdır; belirli bir coğrafyada aynı doğa koşulları içinde varlıklarını sürdüren, bunun için araç ve gereçler bulan ve bu konuda çeşitli bilgiler üreten, toplumun farklı kesimlerini ortak üst kimlikler içinde kaynaştırmayı amaçlayan insanların etkinliği olarak tanımlanmıştır (Oskay, 2011). Kısaca; iletişim kavramı, çok fazla öğeden oluşan dinamik ve karmaşık bir süreçle gerçekleşir.

Karşılıklı iletişim sayesinde, ilişkilerin sürdürülebilmesi mümkün olmaktadır. Birbirleri ile açık, tamamlayıcı, uygun bir şekilde iletişim kuran ve duygu/düşüncelerini açıkça ortaya koyan aileler, sağlıklı ailelerdir (Nazlı, 2001).

Aile içi iletişim, evlilik etkileşiminin bir sistem olduğunu kabul eder. Bu sistemde, eşlerin bir sonraki davranışının bir önceki mesaja bağlı olduğu belirtilmektedir (Klein ve White, 1996). Aile içinde eşlerin birbirleri arasındaki ilişkileri, anne-baba olarak çocukları ile olan ilişkileri ve kardeşlerin birbirleri ile olan ilişkileri de bir iletişim süreci içinde gelişir. Aile bireylerinin varlığı sayesinde iletişim kurulur ve bu iletişim, aile içi iletişim adını alır. Aile, kendi içinde bir yapılanma oluşturur. İlişkiler, bu yapılanmaya göre anlam kazanır (Görgün Baran, 2004).

Çocukların ebeveynleri ve birbirleri ile aynı zamanda eşlerin birbirleri ile ve çocukları ile karşılıklı olarak duygu ve düşüncelerinin aktarılmasında, aile içi iletişim önem kazanır. İletişim ile karşınızdaki kişiyi tanımak ve ortak bir anlayış geliştirmek mümkündür (Çamdibi, 1999). Aile içinde kurulan açık ve dürüst iletişim, son derece değerlidir (Canel, 2012). Olumlu iletişim, aile içindeki kişilerin kendilerini ve başkalarını anlamayı başarabilmesi ile ilgilidir. Aile içerisindeki kişilerin kendilerini ve düşündüklerini ifade edememeleri ise aile içindeki iletişim bozukluklarının göstergesidir (Şahin ve Aral, 2012).

Türkiye’de COVID-19 için toplam vaka sayısı 5 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla 129491, toplam ölüm sayısı 3520, toplam iyileşen hasta sayısı ise 73285 olmuştur. Toplam yapılan test sayısı 1204421 olarak tespit edilmiş ve iyileşen hasta sayısında artış görülmüştür (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020).

Bu çalışmada ise, COVID-19 süresince aile içi iletişimin etkileri üzerinde durulmuş ve herkes tarafından merak edilen aile içi iletişim konusuna bir model ile açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Modelde yer alan boyutlar arasındaki ilişkiler birinci düzey; aile içi iletişim olarak tanımlanmış üst boyut ile aile içi ilişkileri etkileyen faktörler arasındaki ilişki ise, ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile araştırılmıştır.

Literatür Çalışmaları

Aile içi iletişim ve COVID-19 konusunda yapılan çalışmalar aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

Hoffman vd. (2006), iki farklı çalışmada, 488 çocuğu olan aileye ulaşarak ailelerin yaşam kalitesini ölçmeye yönelik anket hazırlamışlardır. 25 sorudan ve 5 faktörden oluşan bu anket çalışmasına doğrulayıcı faktör analizi uygulamışlardır.

Yağbasan ve İmik (2006), öğretmenlerin aile içi iletişimini etkileyen faktörler ile bu faktörlerin iş hayatına etkileri konusunda bir anket uygulaması üzerinde çalışmışlardır.

Özmete (2010), bireylerin aile yaşam dinamiklerini algısını ortaya koyduğu çalışmada, cinsiyet ve yaş bakımından bu algının farklı olup olmadığını tartışmıştır.

Meral ve Cavkaytar (2013), Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği (Beach Center Family Quality of Life Scale-BCFQOLS)'nin Türkçeye uyarlanması konusunda çalışmışlardır. Ülkemizdeki örneklem üzerinden psikometrik özellikleri belirlemişlerdir. Bu ölçeğin gelişimsel yetersizlikleri olan ailelere uygulanabileceğini belirtmişlerdir.

Zorbaz ve Korkut Owen (2013), Çocuklar için Aile İlişkileri ölçeği geliştirmeye çalışmışlardır. Destekleyici ve Engelleyici aile ilişkileri olarak adlandırdıkları iki faktörlü yapıya ulaşmışlardır.

Şirin (2014), Beach Center Aile Yaşam Kalitesi Ölçeği (Beach Center Family Quality of Life Scale-BCFQOLS)'ni ailelerin yaşam kalitelerini belirlemek amacıyla kullanmıştır. Çocuklarında gelişimsel yetersizlik olmayan ailelerden oluşan örneklem kullanarak ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini değerlendirmiştir.

Çalışkan ve Aslander (2014), aile yaşamı için önem taşıyan aile içi iletişim ve aile içi iletişimi engelleyen unsurlar ile aile içi şiddet ve aile içi iletişimin çocuklar açısından önemi ve günümüzde siber yaşamın aile içi iletişime etkisi konularını çeşitli boyutlarıyla incelemişlerdir ve bir takım öneriler sıralamışlardır.

Alshamri (2016), çalışmasında Suudi Arabistan'sa yaşayan ailelerin yaşam kalitesini doğrulatoryıcı faktör analizi ile incelemiştir. Yaşam Kalitesi ölçeğinin Suudi Arabistan için geçerli ve güvenilir olduğu tespit etmiştir.

Güleç (2018), yaptığı çalışmada sosyal medyanın kullanımının aile içi ilişkileri etkileme oranını incelemiştir.

COVID-19 sürecinde bilimsel çalışmaların önemi artmıştır. Bu süreçte birbirinden değerli çalışmalar ortaya konmuştur.

Ekiz vd. (2020), Türkiye'deki bireylerin sağlık anksiyete seviyeleri ve COVID-19 salgını kontrol algısı düzeylerini saptamaya çalışmışlardır. Katılımcıların sağlık anksiyetesi düzeylerini orta şiddetli olarak saptanmışlardır. Yaş ve eğitim düzeyi bakımından bireylerin COVID-19 salgınına yönelik kontrol algıları ve sağlık anksiyetesi düzeylerinden etkilendiği belirtilmiştir.

MATERYAL VE METOT

Veri Toplama Aracı

Çalışmada kullanılan anketin tasarlanmasında Hoffman vd. (2006) ve Özmete (2010)'nin makalelerinden yararlanılmıştır. Anket çalışması 26 Nisan 2020 -2 Mayıs 2020 tarihleri arasında bir link aracılığıyla online olarak gerçekleştirilmiştir. Ankete 240 katılımcı gönüllü olarak katılmıştır. Ancak analiz, eksik ve tutarsız cevaplar nedeniyle 217 veri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya ilişkin etik kurul onayı 19.08.2020 tarih ve E-64075176-299-79499 sayısı ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır.

Veri Analizi

Hazırlanan anket formu, birinci ve ikinci bölüm olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde, ankete katılan katılımcıların; yaşı, cinsiyeti, medeni durumu, eğitim durumu ve yaşadıkları şehrin plaka numaraları soruları sorulmuştur. İkinci bölümde ise 5'li likert tipi ölçek (1-Hiç Katılmıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum) kullanılarak anket çalışmasına katılan katılımcıların COVID-19 süresince aile içi iletişimleri ölçülmek istenmiştir. Anket uygulaması başlatılmadan önce anket maddelerinin doğru anlaşılıp anlaşılmadığını test etmek amacıyla 50 kişilik bir grup üzerinde deneme amaçlı olarak pilot çalışma uygulaması yapılmıştır. Grup üyelerinden gelen bildirimler sayesinde anket çalışmasına son hali verilmiştir. Ayrıca, pilot çalışma sonucunda anketin güvenilirlik çalışması yapılmış ve Cronbach alfa değeri 0,860 olarak bulunmuştur.

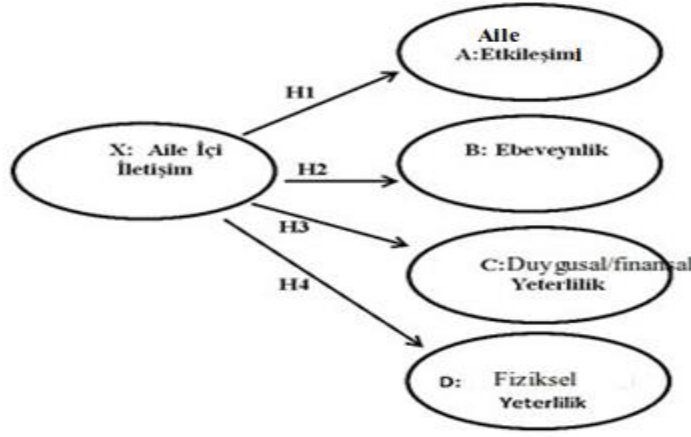
Tüm anket maddeleri ve alt boyutlar için güvenilirlik analizleri yapılmış ve Tablo 1’de gösterilmiştir. Buna göre, veri derleme aracının iç tutarlılığının yüksek olduğu ve dolayısıyla güvenilir olduğu değerlendirilmiştir.

Tablo 1. Aile İçi İletişim Boyutları İçin Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Boyutlar	Cronbach Alfa Değerleri
Tüm Maddeler	0,870
Aile Etkileşimi	0,859
Ebeveynlik	0,752
Duygusal/Finansal Yeterlilik	0,783
Fiziksel Yeterlilik	0,731

Araştırma Modeli ve Hipotezler

Çalışmada kullanılan araştırma modeli Hoffman vd. (2006) ve Özmete (2010)’nin öne sürdükleri modellerden yararlanılarak oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan araştırma modeli Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

Açıklayıcı ve Doğrulayıcı Faktör Analizi

Aralarında ilişki olduğu varsayılan çok sayıdaki değişkenden, daha az sayıda gözlemlenmeyen değişkenler elde edilmesine ve bu değişkenlerin yorumlanmasına olanak veren çok değişkenli analiz tekniklerinde bir tanesi faktör analizidir. Faktör analizi, genel olarak doğrudan ölçülemeyen değişkenler kümesini gözlem değişkenine bağlayan model sunmasıyla ilişki kurmaktadır (Hair vd., 2014).

Açıklayıcı Faktör Analizinin (AFA) amacı, değişkenler kümesinin altında yatan ve sayısı bilinmeyen faktörlerden oluşan basit yapıyı açıklamaktır. AFA, herhangi bir değişkenin herhangi bir faktör ile bağlantılı olabileceğini varsayar.

Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA), önceden ortaya konulmuş daha az sayıdaki gizil ve gözlemlenen değişken kümesinin aralarında bulunan ilişkinin oluşturduğu modelin anlamlılığını test etmektedir. DFA, örneklem verileri kullanılarak önerilen modelin doğru olup olmadığını kontrol etmek için kullanılır (Yılmaz ve Çelik, 2013). DFA, bir kuramsal temelden hareketle uygulanmaya başlanır ve bu yönü ile AFA’dan ayrılmaktadır (Bryne, 2010). DFA’de bir modele ilişkin, gerekli analizlerin yapılabilmesi için 3 temel ögenin belirtilmiş olması gerekmektedir. Bunların ilki, önsel olarak faktör sayısının belirlenmiş olmasıdır. İkincisi, gözlemlenen değişkenler kümesinin yüklerinin belirlenmiş olmasıdır. Sonuncusu, faktörlerin ilişkilerinin belirlenmiş olmasıdır (Bollen, 1989; Brown, 2015).

Likert Ölçeğine göre sorulan anket soruları Tablo 2’de verildiği gibidir. Öncelikle, COVID-19 Aile içi iletişim anketinden elde edilen veri setinin faktör yapısını araştırmak için AFA uygulanmıştır. AFA için

SPSS 18 paket programından yararlanılmıştır. Tablo 3'ye göre, KMO incelendiğinde, örneklemin AFA için yeterli olduğu ($KMO > 0,60$) ve Bartlett testi analizi sonuçları değişkenler arası ilişkilerin DFA analizi için uygun olduğu görülmektedir. DFA için LISREL programından yararlanılarak analiz sürdürülmüştür. AFA için toplam varyans açıklama değerleri Tablo 4'te gösterilmiştir. AFA sonucunda 4 faktörlü yapının toplam varyansın %65,345'ini açıkladığı görülmüştür.

Tablo 2. Likert Ölçeğine Göre Sorulan Anket Soruları

s1.	Aile üyeleri COVID-19 süresince birlikte vakit geçirmekten hoşlanırlar.
s2.	Aile üyeleri COVID-19 konusunda birbirleri ile çekinmeden açıkça konuşurlar.
s3.	Aile üyeleri COVID-19 konusundaki problemleri birlikte çözer.
s4.	Aile üyeleri COVID-19 süresince birbirini destekler.
s5.	Aile üyeleri COVID-19 süresince birbirleri ile ilgilenir.
s6.	Aile üyeleri COVID-19 süresince birbiri ile uyumludur.
s7.	COVID-19 süresince aile bireyleri, çocuklara bağımsız birey olmayı öğretir.
s8.	COVID-19 süresince çocukların ödevleri ve etkinliklerine yardım edilmiştir.
s9.	COVID-19 süresince aile bireyleri, çocuklara arkadaşları ile nasıl geçineceklerini öğretir.
s10.	Aile bireyleri COVID-19 süresince stresten kurtulmak için gerekli desteği sağlar.
s11.	Aile bireyleri COVID-19 süresince destek görebilecekleri kişilere/arkadaşlara sahiptir.
s12.	Aile bireyleri COVID-19 süresince diğer aile üyelerinin özel gereksinimlerini karşılayacak dış desteğe sahiptir.
s13.	Aile COVID-19 süresince sağlık hizmetlerinden faydalanabilecek ekonomik güce sahiptir.
s14.	Aile COVID-19 süresince masraflarını karşılayacak ekonomik güce sahiptir.
s15.	Aile COVID-19 süresince evde kendini güvende hisseder.
s16.	Aile COVID-19 süresince komşuları ile birlikte kendini güvende hisseder.

Tablo 3. KMO ve Bartlett Test Sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği		0,845
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	2126,319
	sd	231
	p	0,001

COVID-19 Aile içi iletişim anketi için döndürülmüş faktör analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Buna göre s5-s6-s4-s3-s1-s2 maddeleri aile etkileşimi (A) boyutunu, s13-s14-s11-s12 maddeleri duygusal/finansal yeterlilikler (C) boyutunu, s16-s15-s10 maddeleri fiziksel yeterlilikler (D) boyutunu ve s8-s7-s9 maddeleri ebeveynlik (B) boyutunu oluşturmaktadır.

Şekil 1'deki araştırma modelinde aile etkileşimi, ebeveynlik, duygusal/finansal yeterlilikler ve fiziksel yeterlilikler faktörleri dışsal gizil değişken olarak tanımlanmıştır.

Çalışmanın temel amacı, COVID-19 salgını süresince aile içi ilişkileri etkileyen faktörlerin önerilen araştırma modeliyle ortaya konmasıdır. Modelde yer alan boyutlar arasındaki ilişkiler birinci düzey; aile içi iletişim olarak tanımlanmış üst boyut ile aile içi ilişkileri etkileyen faktörler arasındaki ilişki ise, ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile araştırılmıştır. Şekil 1' de yer alan ikinci düzey faktör analizinde ortaya konan ilişkileri sınamak için önerilen hipotezler;

H1: Aile içi iletişim, aile etkileşimini pozitif olarak etkiler.

H2: Aile içi iletişim, ebeveynliği pozitif olarak etkiler.

H3: Aile içi iletişim, duygusal/finansal yeterlilikleri pozitif olarak etkiler.

H4: Aile içi iletişim, fiziksel yeterlilikleri pozitif olarak etkiler.

Tablo 4. AFA Varyans Açıklama Oranı Sonuçları

Madde	Başlangıç Özdeğerleri			Döndürülmüş Faktör Yükleri		
	Toplam	Varyans %	Birikimli %	Toplam	Varyans %	Birikimli %
1	5,569	34,806	34,806	3,654	22,839	22,839
2	2,552	15,951	50,758	2,570	16,061	38,900
3	1,238	7,735	58,492	2,399	14,991	53,891
4	1,096	6,853	65,345	1,833	11,454	65,345
5	,852	5,325	70,669			
6	,701	4,383	75,053			
7	,556	3,472	78,525			
8	,524	3,276	81,801			
9	,490	3,064	84,865			
10	,445	2,779	87,643			
11	,415	2,592	90,235			
12	,394	2,462	92,697			
13	,344	2,149	94,846			
14	,309	1,930	96,776			
15	,280	1,751	98,527			
16	,236	1,473	100,000			

Tablo 5. Döndürülmüş Faktör Analizi Sonuçları

	Madde	Boyut			
		A	C	D	B
Aile Etkileşimi	s5	0,828			
	s6	0,763			
	s4	0,746			
	s3	0,741			
	s1	0,717			
	s2	0,687			
Duygusal/Finansal Yeterlilikler	s13		0,873		
	s14		0,768		
	s11		0,630		
	s12		0,618		
Fiziksel Yeterlilikler	s16			0,847	
	s15			0,717	
	s10			0,693	
Ebeveynlik	s8				0,742
	s7				0,720
	s9				0,681

BULGULAR

COVID-19 Aile içi iletişim anketine katılan 217 kişinin demografik özelliklerine ilişkin frekans dağılımları Tablo 6'da gösterilmiştir. Anket çalışmasına katılan 217 kişinin %51,2'si erkek, %48,8'i kadındır. Çalışmaya katılanların %16,1'i 26-35 yaş aralığında, %22,1'i 36-45 yaş aralığında, %23,0'ı 46-55 yaş aralığındadır. Çalışmaya katılanlardan %35,5'i ortaöğretim mezunu, %42,4'ü üniversite mezunu ve %17,5'i yüksek lisans/doktora mezunu olduklarını beyan etmişlerdir.

Anket formundaki maddelerin frekans dağılımı Tablo 7'de verildiği gibidir. Anket çalışmasına katılanlar, s1 ve s2 maddesine çok katıldıklarını, s3, s4, s5, s6, s8, s10, s11, s12, s13, s14 ve s15 maddelerine tamamen katıldıklarını, s7 ve s16 maddesine ise orta düzeyde katıldıklarını belirtmişlerdir.

Tablo 6. Katılımcıların Demografik Dağılımları

Değişken	Düzy	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	111	51,2
	Kadın	106	48,8
Yaş	18-25	27	12,5
	26-35	35	16,1
	36-45	48	22,1
	46-55	50	23,0
	56-65	31	14,3
	65+	26	12,0
Eğitim	İlköğretim	10	4,6
	Ortaöğretim	77	35,5
	Üniversite	92	42,4
	Yüksek Lisans/Doktora	38	17,5

Tablo 7. Katılımcıların Anket Maddeleri için Frekans Dağılımları

Anket Maddeleri	① Hiç Katılıyorrum (%)	② Az Katılıyorrum (%)	③ Orta düzeyde katılıyorrum (%)	④ Çok Katılıyorrum (%)	⑤ Tamamen Katılıyorrum (%)
s1	0,0	1,0	14,2	62,2	22,6
s2	0,0	1,0	14,2	44,2	40,6
s3	0,0	1,0	17,0	35,9	46,1
s4	0,0	2,8	14,3	37,3	45,6
s5	0,0	3,7	11,5	41,9	42,9
s6	0,0	2,3	12,0	33,6	52,1
s7	1,0	7,7	40,6	36,9	13,8
s8	0,5	4,1	11,1	34,1	50,2
s9	3,6	18,0	45,2	22,1	11,1
s10	5,1	16,1	23,0	39,2	16,6
s11	0,5	3,6	21,7	51,6	22,6
s12	0,9	4,6	23,5	45,2	25,8
s13	0,5	3,2	27,2	44,7	24,4
s14	0,9	5,6	31,8	35,0	26,7
s15	0,5	4,6	24,9	41,0	29,0
s16	12,5	17,5	29,0	25,3	15,7

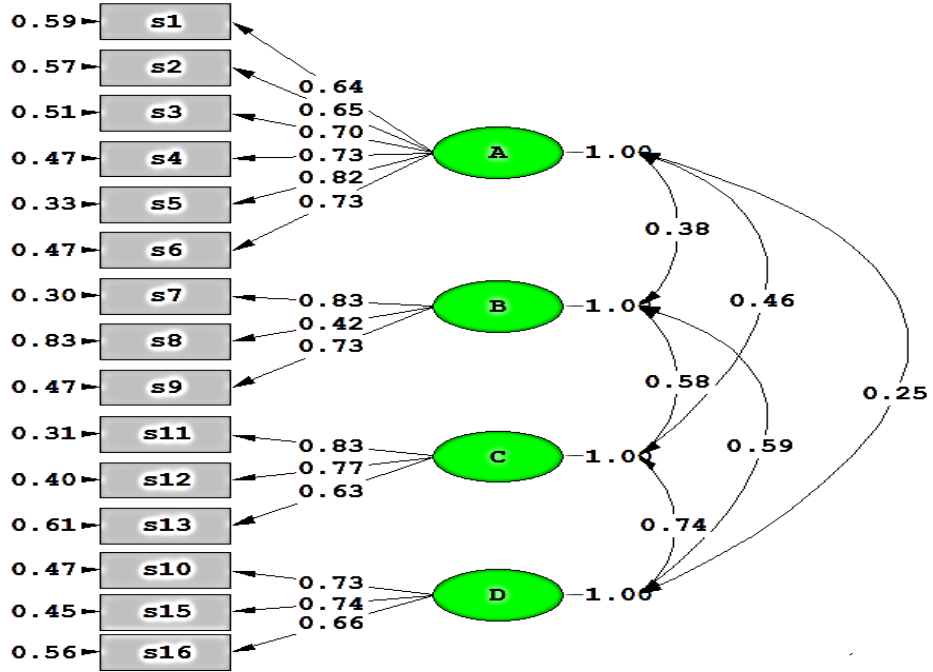
Doğrulayıcı Faktör Analizi aşamasına geçmeden önce, veri setinin çok değişkenli normallik testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 8'de verilmiştir. Çok değişkenli normallik basıklık ve çarpıklık sonucuna göre, Ki-Kare test istatistiğinin değeri 174,172 ($p=0,001$) olarak bulunmuştur. Anlam düzeyi $\alpha=0,05$ olarak alındığında $p<\alpha$ olduğundan, H_0 : Veri seti, çok değişkenli normal dağılım göstermektedir şeklindeki H_0 hipotezi red edilir. Bu sonuca göre, veri setinin çok değişkenli normal dağılmadığı

belirlenmiş olur. Bu nedenle parametre tahminleri ve model uyum değerleri için en çok olabilirlik tekniği (Robust Maximum Likelihood) kullanılmıştır.

Tablo 8. Çok Değişkenli Normallik Analizi Sonuçları

Çok Değişkenli Normallik Testi			Basıklık			Basıklık ve Çarpıklık	
Değer	z	p	Değer	z	p	Ki-Kare	p
77,846	11,109	0,001	566,370	7,126	0,001	174,172	0,001

COVID-19 Aile içi iletişim anketi için birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Şekil 2 ve Tablo 9’da verilmiştir.

A: Aile Etkileşim B: Ebeveynlik C: Duygusal/Finansal Yeterlilikler D: Fiziksel Yeterlilikler

Şekil 2. Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi

Tablo 9. Birinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

İndeks	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Önerilen Model
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	0,94
NNFI	$0,97 \leq NNFI \leq 1,00$	$0,95 \leq NNFI \leq 0,97$	0,97
CFI	$0,97 \leq CFI \leq 1,00$	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$	0,97
GFI	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$	0,91
SRMR	$0,00 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 \leq SRMR \leq 0,10$	0,073
RMSEA	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,10$	0,059
χ^2/sd	$0 < \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	1,75

Şekil 2 ve Tablo 9’daki birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, 4 boyuttan oluşan COVID Aile içi iletişim modelinin kabul edilebilir olduğu görülmektedir. Her bir boyutu temsil etmekte olan maddelerin faktör yükleri sırasıyla, A: aile etkileşimi boyutu için 0,64-0,82; B: ebeveynlik boyutu için 0,42-0,83; C: duygusal/finansal yeterlilik boyutu için 0,63-0,83 ve D: fiziksel yeterlilikler boyutu için 0,66-0,74 aralığında değişmektedir. Tek bir madde dışında hesaplanan değerler, 0,50 değerinin üzerindedir. s8 maddesinin değerinin 0,50 altındadır.

Modelin uyumu için hesaplanan Normed fit index (NFI) değeri 0,94, Nonnormed Fit İndex (NNFI) değeri 0,97, Comparative fit index (CFI) değeri 0,97, Goodness-of-Fit Index (GFI) değeri 0,91, Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) değeri 0,073 ve Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) değeri 0,059 olarak bulunmuştur.

Araştırma modeline ilişkin COVID-19 Aile içi iletişim modeli uyum değerleri ile YEM' de kullanılan uyum ölçütlerinin kabul edilebilir sınır değerlerinde olduğu belirlenmiştir. COVID-19 Aile içi iletişim için faktörler arasındaki korelasyon matrisi Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Aile İçi İletişim Boyutları Arasındaki Korelasyon

	A	B	C	D
A	1			
B	0,38	1		
C	0,46	0,58	1	
D	0,25	0,59	0,74	1

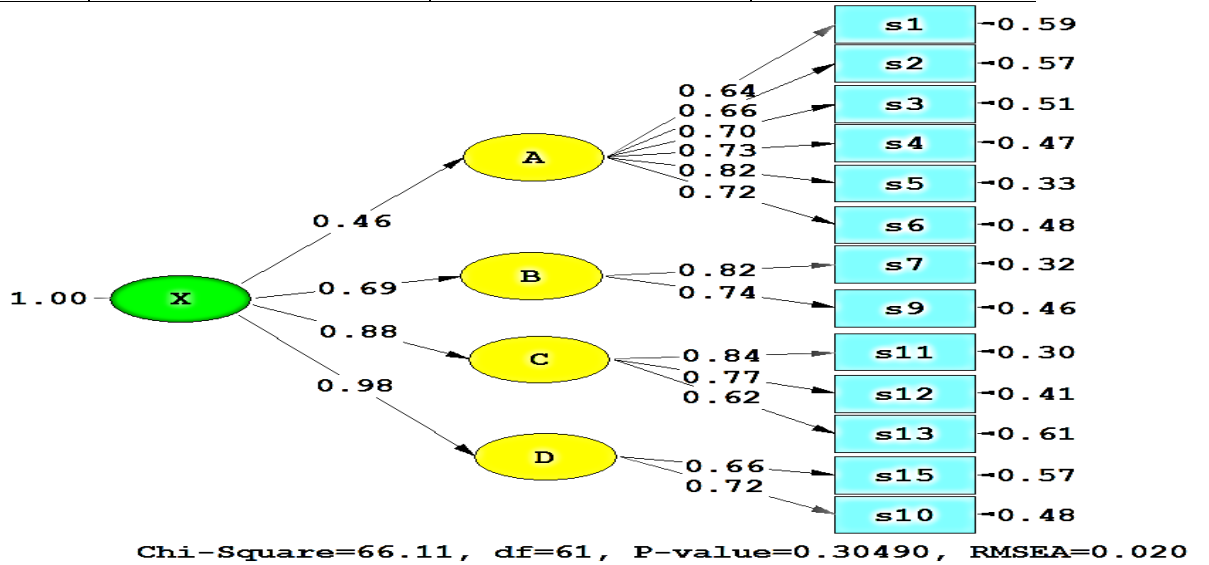
COVID-19 Aile içi iletişim boyutları arasındaki en yüksek korelasyon katsayısı C: Duygusal/Finansal Yeterlilikler ile D: Fiziksel Yeterlilikler ($r=0,74$) boyutları arasında hesaplanmıştır. Boyutlar arasında pozitif yönde kuvvetli bir ilişki olduğu görülmektedir.

s8'in faktör yükü 0,50 altında kaldığı ve s16'nın diğer değişken ve faktörler ile ilişkisi olduğundan modelden çıkarılıp, ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile analiz yapılmıştır.

COVID-19 Aile içi iletişim anketi için ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları Şekil 3 ve Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksleri

İndeks	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Önerilen Model
NFI	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	0,97
NNFI	$0,97 \leq NNFI \leq 1,00$	$0,95 \leq NNFI \leq 0,97$	0,99
CFI	$0,97 \leq CFI \leq 1,00$	$0,95 \leq CFI \leq 0,97$	0,99
GFI	$0,90 \leq NFI \leq 0,95$	$0,95 \leq NFI \leq 1,00$	0,95
SRMR	$0,00 \leq SRMR \leq 0,05$	$0,05 \leq SRMR \leq 0,10$	0,041
RMSEA	$0,00 \leq RMSEA \leq 0,05$	$0,05 \leq RMSEA \leq 0,10$	0,02
χ^2/sd	$0 < \chi^2/sd \leq 2$	$2 \leq \chi^2/sd \leq 3$	1,08

A: Aile Etkileşimi B: Ebeveynlik C: Duygusal/Finansal Yeterlilikler D: Fiziksel Yeterlilikler X: Aile İçi İletişim

Şekil 3. İkinci Düzey Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 3 ve Tablo 11'deki ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde, 4 boyuttan oluşan COVID Aile içi iletişim modelinin iyi uyum gösterdiği görülmektedir. Her bir boyutu temsil etmekte olan maddelerin faktör yükleri sırasıyla, aile etkileşimi boyutu için 0,64-0,82; ebeveynlik boyutu için 0,74-0,82; duygusal/finansal yeterlilik boyutu için 0,62-0,84 ve fiziksel yeterlilikler boyutu için 0,66-0,72 aralığında değişmektedir. Tüm boyutlar için katsayı değerlerinin 0,50 üzerinde olduğu görülmektedir.

Modelin uyumu için hesaplanan Normed fit index (NFI) değeri 0,97, Nonnormed Fit Index (NNFI) değeri 0,99, Comparative fit index (CFI) değeri 0,99, Goodness-of-Fit Index (GFI) değeri 0,95, Standardized Root Mean Square Residual (SRMR) değeri 0,041 ve Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) değeri 0,02 olarak bulunmuştur. Araştırma modeline ilişkin COVID-19 Aile içi iletişim modeli uyum değerleri ile YEM' de kullanılan uyum ölçütlerinin iyi uyum sınır değerlerinde olduğu belirlenmiştir.

İkinci düzey DFA uyum indeksleri ile birinci düzey DFA uyum sonuçları karşılaştırıldığında ikinci düzey DFA modelinin çok daha iyi uyum sağladığı ve ortaya çıkan bu sonuç ile aile içi iletişim adına üst bir boyutun varlığı da ortaya konmuş olur. COVID-19 Aile içi iletişim için faktörler arasındaki korelasyon matrisi Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Aile İçi İletişim ve Boyutları Arasındaki Korelasyon

	A	B	C	D	X
A	1				
B	0,32	1			
C	0,40	0,61	1		
D	0,45	0,68	0,86	1	
X	0,46	0,69	0,88	0,98	1

COVID-19 Aile içi iletişim boyutları arasındaki en yüksek korelasyon katsayıları X=Aile içi iletişim ile C: Duygusal/finansal yeterlilikler ($r=0,88$) ile X= Aile içi iletişim ile D: Fiziksel yeterlilikler ($r=0,98$) boyutları arasında hesaplanmıştır. Boyutlar arasında pozitif yönde kuvvetli bir ilişki olduğu görülmektedir. Duygusal/finansal ve fiziksel yeterlilikler arttıkça aile içi iletişimin artacağı görülmüştür.

İkinci düzey DFA sonucunda bulunan yapısal eşitlikler aşağıda verilmiştir.

A = 0.46X, t= 4.44	$R^2 = 0.21$
B = 0.69X, t= 7.79	$R^2 = 0.48$
C = 0.88X, t=12.76	$R^2 = 0.77$
D = 0.98X, t=10.43	$R^2 = 0.96$

t istatistikleri incelendiğinde tüm parametrelerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve dolayısıyla 4 hipotezin de desteklendiği ortaya çıkmıştır. Özellikle, fiziksel yeterlilik ile aile içi iletişimdeki boyutu arasındaki neden sonuç ilişkisinin ve R^2 'nin oldukça yüksek olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, COVID-19 süresince aile içi iletişimi etkileyen faktörler incelenmeye çalışılmıştır. İlk aşamada, açıklayıcı faktör analizi ile (AFA) faktör yapısı araştırılmış, daha sonra doğrulayıcı faktör analiziyle (DFA), AFA'da bulunan faktör yapısı doğrulanmaya çalışılmıştır. Özellikle COVID-19

süresince aile içi iletişimi etkileyen faktörler arasındaki ilişki birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile değerlendirilmeye çalışılmıştır. Diğer yandan, önerilen modeldeki ilişkilerin sınanmasın öne sürülen hipotezlerin desteklenip desteklenmediği araştırılmıştır. COVID-19 süresince aile içi iletişimi etkilediği öne sürülen faktörler ile aile içi iletişim değişkeni arasında pozitif bir ilişki bulunmuş ve ilgili hipotezlerin desteklendiği ortaya konmuştur. Buna göre; aile içi iletişimin, aile etkileşimi, ebeveynlik, duygusal/finansal yeterlilikler ve fiziksel yeterlilik faktörlerini pozitif olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Hoffman (2006) ve Alshamri (2016) beş faktörlü bir yapı önermesine karşılık, Özmete (2010) Türkiye için dört faktörlü bir yapı önermiştir. Bu çalışmada, Türkiye için dört faktörlü bir yapının uygun olacağı görülmüştür.

Şirin (2014) çalışmasında, ailelerin aile yaşam kalitesi ve alt alan algıları ortalamalarının oldukça üzerinde olduğunu, en yüksek algının ebeveynlik boyutunda, en düşük algının ise duygusal yeterlik boyutunda olduğu belirtmiştir. Bu çalışmada, doğrulayıcı faktör analizi korelasyon sonuçlarına göre aile iletişimi için en yüksek korelasyon fiziksel yeterlilikler, en düşük korelasyon ise aile etkileşimi boyutunda olduğu tespit edilmiştir.

Aile etkileşimi ile ilgili olarak, araştırmaya katılan bireylerin COVID-19 süresince birbirlerini desteklemeye, birbirleri ile ilgilenmeye ve birbirleri ile uyumlu olmaya önem verdikleri tespit edilmiştir. Aile etkileşimi konusunda, Özmete (2010), çalışmasından farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bunun nedeni, COVID-19 sürecinin farklı bir süreç olmasından kaynaklandığı değerlendirilebilir.

Ebeveyn sorumlulukları ile ilgili olarak, araştırmaya katılan bireylerin COVID-19 sürecinin çocuklara bağımsız birey olmayı öğrettiği sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bir sonuç, Özmete (2010) çalışmasında ortaya konulmuştur.

Araştırmaya katılan bireylerin, duygusal/finansal yeterlilikler ile ilgili olarak COVID-19 süresince destek görebilecekleri arkadaşlara sahip olmanın ve COVID-19 süresince sağlık hizmetlerinden faydalanacak ekonomik güce sahip olmanın önemli olduğu görülmüştür. COVID-19 sürecinin farklı bir süreç olmasından dolayı, finansal yeterlilikler konusunda Özmete (2010) çalışmasından farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Fiziksel yeterlilikler ile ilgili olarak, araştırmaya katılan bireylerin COVID-19 süresince evde kendilerini güvende hissettikleri sonucuna varılmıştır.

Çalışma sonuçları göz önüne alındığında, aile içi iletişim ve alt boyutlardaki korelasyonlar dikkate alındığında, aile etkileşimi ve ebeveynlik konularında aile danışma merkezlerine görev düşmektedir. Aile etkileşimi ve ebeveynlik konularında COVID-19 süresince destekleyici çalışmalar yapılması gereği ortaya konulmuştur. Aile üyelerinin, özellikle anne-babaların, kişiler arası iletişimin özellikleri ve iletişim becerileri konusunda bilinçlenmeleri gerekliliğini ortaya koyan Önder (2003)'in çalışmasına benzer sonuçlar bulunmuştur. COVID-19 süresince, aile içi iletişim becerilerinin geliştirilmesi gereği bu çalışmada da tespit edilmiştir.

Bu çalışma kullanılan anket bir link aracılığıyla online olarak yapılmıştır. Bu nedenle tüm online anketlerde karşılaşılan sınırlılıklar bu çalışmada da geçerlidir. Bu sınırlılıklar düşünülerek soru sayısı çok az tutulmuş ve cevaplama süresi, ortalama olarak 2 dakika olduğu katılımcılara özellikle belirtilmiştir. Bu çalışmada kullanılan model geliştirilip daha farklı örneklem gruplarına yapılabilir. Ayrıca salgın döneminde ailelerin kaygı ve umutları da modele içsel gizil değişken olarak ilave edilerek A: Aile Etkileşimi B: Ebeveynlik C: Duygusal/Finansal Yeterlilikler ve D: Fiziksel Yeterlilikler faktörleri ile ilişkiler de araştırılabilir.

Bilgilendirme / Acknowledgement:

- 1- Araştırmacıların katkı oranları eşittir.
- 2- Makalenin yazarları arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.
- 3- Bu makalede araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.
- 4- Çalışmaya ilişkin etik kurul onayı 19.08.2020 tarih ve E-64075176-299-79499 sayısı ile Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır.

KAYNAKÇA

- Alshamri, H. K. (2016). *Family quality of life for families of children with intellectual disability in Saudi Arabia*. Unpublished Doctor of Philosophy in the School of Education, Western Sydney University., Sydney.
- Bollen, K.A. (1989). *Structural equation with latent variables*. New York, USA: A Wiley-Interscience Publication.
- Brown, T.A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York, USA: The Guilford Press.
- Byrne, B.M. (2010). *Structural equation modelling with AMOS: Basic concepts, applications and programming*. New York, USA: Taylor and Francis Group.
- Canel, A. N. (2012). *Aile yaşam becerileri*. (2.Baskı). İstanbul: Nakış Ofset.
- Çalışkan, N. ve Aslander, M. (2014). Aile içi iletişim ve siber yaşam: Teorik bir çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 263-277.
- Çamdibi, H. M. (1999). Aile içi ilişkiler ve aile rehberliği. *İstanbul: Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6, 131-138.
- Ekiz, T., İlman, E. ve Dönmez, E. (2020). Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri ile COVID-19 salgını kontrol algısının karşılaştırılması. *Usaysad Dergisi*, 6(1), 139-154.
- Gökgül, N. A. (2016). *Sosyal medyanın siyasal iletişim aracı olarak kullanımı: 7 haziran 2015 genel seçimleri Twitter örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Görgün Baran, A. (2004). Türkiye'de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 1, 31-42.
- Güleç, V. (2018). Aile ilişkilerinin sosyal medyayla birlikte çöküşü. *Yeni Medya Elektronik Dergi*, 2(1), 105-120.
- Hair, J. K., Black, W.C., Babin, B.J. ve Anderson, R.E. (2014). *Multivariate data analysis*. (7th edition). Harlow, UK.: Pearson Education Limited.
- Hoffman, L., Marquis, J., Poston, D., Summers, J.A. ve Turnbull, A. (2006). Assessing family outcomes: psychometric evaluation of the beach center family quality of life scale. *Journal of Marriage and Family*, 68, 1069-1083.
- Klein, D. M. ve White, J. M. (1996). *Family theories an introduction*. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- Meral, B. F. ve Cavkaytar, A. (2013). Beach Center aile yaşam kalitesi ölçeği'nin Türkçe uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 48-60.
- Nazlı, S. (2001). *Aile danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Oskay, Ü. (2011). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: Der Yayınevi.
- Önder, A. (2003). *Ailede iletişim: konuşarak ve dinleyerek anlaşalım*. İstanbul: Morpa Kültür ve Yayınları.
- Özmete, E. (2010). Aile yaşam kalitesi dinamikleri: aile iletişimi, ebeveyn sorumlulukları, duygusal, duygusal refah, fiziksel/materyal refahın algılanması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(11), 455-465.
- Sağlam, B. (2016). *7 Haziran ve 1 Kasım 2015 genel seçimlerinde Ak Parti'nin siyasal iletişim kampanyasında sosyal medyanın yeri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, S. ve Aral, N. (2012). Aile içi iletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-56.
- Şirin, D. H. (2014). Ailelerde sosyo-demografik-ekonomik değişkenlerin aile yaşam kalitesine etkileri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 31-46.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, *COVID-19*. 5 Mayıs 2020 tarihinde <https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/tr/> adresinden erişildi.
- Yağbasan, M. ve İmik, N. (2006). Öğretmenlerin aile içi iletişimi (Malatya ili örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 227-245.
- Yılmaz, V. ve Çelik, H.E. (2013). *LISREL ile yapısal eşitlik modellenmesi*. Ankara. Anı.
- Zorbaz, S. ve Korkut Owen, F. (2013). Çocuklar için aile ilişkileri ölçeği'nin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(39), 58-67.